

Самур

№ 5 (359) 2023-йисан 11-июль

Онлайн

1992-йисан январдилаи акъатзава

Цийивилер

www.samuronline.com

ВАТАНЭГЪЛИЙРИН МЯРЕКАТ

Алай йисан 6-10-августдиз Дагъустан Республикадин кьилин шегьер тир Магъачкъалада

«Гилан аямда ватанэгълир санал кIватI хьун дуьньядин дурумлувилин бине я» тIвар ганвай форум кьиле фида. Ина гзаф марагълу мярекатар тухуда. Гъабурукай яз, форумдин иштиракчийри «Расул Гьамзатован 100 йис» фотовыставкадиз килигда. Ахпа абуру Р.Гьамзатован гуьмбетдин кьилив фена шаирдин яратмишунриз талукъарнавай лекциядиз яб гуда.

Форумдиз атанвайбуру къадим Дербент шегьердизни сиягъат ийида. Абуру Дагъустандин халкъарин арада авай медениятдин алакъайрихъ галаз таниш жеда.

КЪИЗИЛАР ХКУДДА

Къве виш йис инлай вилик Семён Броневскийди кхъейвал, Иранди ва Россияди къуркъушум лезгийрин Къуруш хуьрай къачузвай. И хуьруь гъакIни вири Къафкъаз къуркъушумдалди таъминарзавай. Гила Къурушдал къизилдин чIехи игътиятар авайди малум хъанва. Мукъвал йисара ина къизил хкудунин кардив эгечIда. И карди лезги чилер тIебиатдин няметралди бул тирди мад гилера субутзава.

ЧIЕХИ АГАЛКЪУН

И йикъара Словенидин Подчетртек шегьерда ветеран дзюдоистрин Европадин чемпионат кьиле фена. Азербайжандин команди 11 медаль гьилик авуна. Абурукай 4 касди – Фергъад Режеблиди, Бабек Гъажиева, Вуькъар Будаькова ва Зулфикъар Гъуьсейнова къизил медалар къачуна.

Вичин 63 яшар хъанвай машгъур лезги дзюдоист Фергъад Режеблидин агалкъунар иллаки чIехибур я. Жегъил вахтундилаи инихъ улькведин, Европадин ва дуьньядин акъажунра шумудни садра чемпионвилдин тIвар къачур чи ватанэгъли 9 лагъай гилера континентдин виридалайни гужлу дзюдоист титулдиз лайих хъана. Им гзаф чIехи агалкъун я.

И ЧИЛ ХАЙИ ДИГЕ Я

КцIар райондин СтIур хуьр

ЧУН ГЪИКИ РАХАЗВА?

Редактордин гаф

■ Садра хъайитIани: “Чун лезгидалди гъикI рахазва?” – лагъана жуваз суал гайиди яни куьне? Сивйя гафар гъикI акъудзаватIа фагъум авурди яни? Гъихътин кьимет гайиди я куьне жуван алакъунриз? Хъсан, пис, я тахъайтIа лап пис?..

Психологри кIвенкIве инсан рахурда ва адахъ хъсандиз яб акалда. Ахпа гъа инсандиз кутугай кьимет гуда. Хайи чIалал маса чIаларин гафар кваз рахазвай инсандин кьилихар бегъембур туш лугъуда кьил акъуддай ксар. Гафар авайвал талгъана абурун эхирар къатIавай инсанриз кагъулвал хас я лугъуда психологри. ГъакIни датIана гъа са гафарикай менфят къачуз рахазвай, вичин лексикон гуьтIуь тир инсандихъ са акъван алакъунар жедач лугъуда абуру. Гъа икI мад.

Инсандин мез такунмаз адан акъулдикай хабар жедач. Мез адан паспорт я. Гъавилай гъар са кас фагъумна рахун чарасуз я. Бес чун гъикI рахазва? Акатайвал, чIал чIуриз, адаз патан чIаларин пинейяргъаз. Са гафуналди, барбатIава чна чи чIал. Вине къазвач чна ам, тахтунилай вегъизва.

ЧIал халкъди арадиз гъанва. ЧIалаз гъуьрмет авун, халкъдиз гъуьрмет авун я. Ам кваз такъун хайи

халкъдиз кIур гун тушни бес? И дуьньяда гъар са халкъ паталди виридалайни чIехи хазина адан чIал я. Гъукуматар чикIида, чилер чапхунда, инсанар рекъида, анжах чIал, адахъ рикI кудай, ам хуьдай инсанар аватIа, гъамишалугъ яз амукъда. Гъавилай “чIал акъулдин булах я, акъул – чIалан дамах”, – лугъуда чи бубайри.

Лезги чIал чIуриз, адан къенивал вилив хуьн тавуна рахадай инсанар акурла зи рикI тIар жеда. Чеб акъатай къаб бегенмиш тийир шуькъуьнтдиз ухшар я ихътин ксар. Гъавилай лагъана жеда бубайри: “Хайи чIалакай ягъанатдай кас иеси къадай кицIиз ухшар я”.

Сересдаказ, фасагъатлудаказ рахун илим я. Гзаф зегъмет чIугуна кIанда къени чIалалди рахун патал. Гафар хкъягъна, кIалубра туна, ахпа мецел гъана кIанда. Амал ийизвани чна и къайдадиз? Патан чIаларал икI рахазвач эхир чун, абурув къадирлудаказ эгечIазава. Белки хайи чIалан дад, тIям, адахъ авай атир бегъемвилелди къатIуз-вачтIа чна? Эхъ, эхъ, атир! Зи рикIел хъсандиз алама. Са шумуд йис инлай вилик зун Прагадай Ватандиз хквен патал аэропортдал алай. Бахтунай хъиз гъава какахъ-

най ва зун муьжуьд сят къван геж хъанай. Пашмандаказ ацукънавай зи япарихъ таниш гафар галукънай: “Квахъ кьейди!” Зун жуван япарихъ агъанач. Къариб чка гъинай, хайи гафар гъинай? Гуьгъуьнлай ван хъанай заз: “Ам МутIан хва я”. Са шакни алачиз, рахазвайбур лезгийр тир, куьз лагъайтIа тIварарихъ лакIабар гилигун чи адет я.

Дуьньядин виридалайни везинлу манийрини заз а гафари къван дад ганачир. Хвешила кIвачел къарагъна зав хайи чIалан гъуьм агакъарай къве яшлу дишегълидид агатнай зун. На лугъумир, абуру Москвада яшамиш жезвай, Прагадай илимдин симпозиумдай хъфизвай алимар тир къван. Яргъалди ихтилатна чна, вахт гъикI кьилиз акъатнатIани байихнач. Москвадай Бакудиз и дишегълийрини абурун хзанри рекъе туна зун. Лезги чIала мукъваларай чун, хайибур хъиз чара хъана.

ЧIал диде хъиз я. Адаз гъуьрметна, къуллугъна кIанзава. Таъсиб чIугуна кIанзава хайи чIалан. Ша чун дидед чIалал фасагъатлудаказ рахан. АкI рахан хъи, адан перхун тавурай, лезги гафари чи меце цукъ акъудрай, чи чIал атирлу, везинлу, девлетлу ва къени чIал тирди вирибуру къатIурай.

LƏZGİLƏR HAQQINDA YAZIBLAR

LƏZGİNİN PULU OLANDA...

Bəzi millətlərdən olan insanlar (onların adlarını çəkmək istəmirəm) əllərinə pul düşəndə evlərini söküb yenidən tikirlər. Bəziləri qızıl yığır. Amma ləzginin əlinə pul düşəndə elmi axtarışlar aparır, dissertasiya yazır, elmi dərəcə alır. Bunu Axtı muzeyində ləzgi alimlərinin bir divar dolu şəkillərini görəndə bir daha hiss etdim. Sizin hünərinizlə ürəkdən fəxr edirəm.

Fazu Əliyeva,
Dağıstanın xalq şairi

ƏLİNƏ TORPAQ DÜŞƏNDƏ...

Mübalığəsiz demək olar ki, əllərinə ən yararsız torpaq düşəndə belə ləzgilər onu cənnətə döndərlər. Su hövzələrinin ətrafında ağac əkirlər. Küləklərin və suların aşladığı yerlərdə məhsuldar təsərrüfatlar yaradırlar. Onlar həm də dağətəyi yerlərdə meşələri bərpa edir, yeni meşələr salırlar. Ləzgilər yeni bağlar və üzüm-lüklər salmağı da çox sevirlər.

A.Xramov,
jurnalist, Moskva

TİKİNTİ İŞLƏRİ GÖRƏNDƏ...

Başqa millətlərin nümayəndələrinin də etiraf etdikləri kimi, ləzgilər tikin-

ti-abadlıq işlərinə çox meyilli xalqdır. Qazaxıstanın rəhbərləri haqlı olaraq deyirlər ki, Aktau şəhərinin böyük hissəsini ləzgilər tikib. Burada abadlıq işlərini də onlar görüblər.

Bu şəhəri piyada gəzəndə onun yaşıllığına, təmizliyinə, insanların qayda-qanuna əməl etmələrinə, bir-birilərinə dostluq və qardaşlıq münasibəti bəsləmələrinə heyran olursan. Başqa xalqların nümayəndələrinin dediyi kimi, şəhərə bu cür təmizliyi, ədaləti, qayda-qanunu gətirənlər ləzgilərdir.

İsamuddin Əhmədov,
Dağıstan Respublikasının
xalq artisti

VƏTƏNDƏN UZAQLARDA ÇALIŞANDA...

Mən milliyətçə darginəm. Uzun illər ləzgilərdə müşahidə etdiyim keyfiyyətlərdən demək istəyirəm. Onlar vətəndən uzaqlarda işləyəndə hamıya nümunə göstərirlər. Müşahidə etdiyim bütün yerlərdə – Rusiyanın Kursk, Tula, Voronej, Belqorod vilayətlərində hamı onların işgüzarlığına, düzlüyünə, bacarığına heyrandır. Yerli əhali ləzgi iş adamlarından çox şey öyrənir. Ləzgilər heç vaxt heç kimdən köməyini əsirgəmir. Ona görə də hər yerdə yerli əhali başqa millətlərlə müqayisədə onları daha çox sevir.

Ləzgi iş adamlarının bir xeyirxahlığı

xüsusilə diqqət çəkir. Onlar vətəndən uzaqlarda işləyəndə də öz el-obasını unutmurlar. Doğma kəndlərində məktəblərin, bağçaların, idman komplekslərinin, məscidlərin tikilməsinə, yolların qaydaya salınmasına, su kəmərlərinin çəkilməsinə kömək göstərir, kasıblara və uşaq evlərinə müntəzəm yardım edirlər. Bu sahədə bütün Dağıstan xalqları ləzgilərdən nümunə götürməlidir.

İzamutdin İzutdinov,
Kursk vilayəti,
Jeleznoqorsk şəhərinin
ticarət assosiasiyasının prezidenti

VƏZİFƏDƏ OLANDA...

Rusiyada hökumət vəzifələrində işləyən ləzgilər çoxdur. Onlar rəhbər vəzifələrdə həmişə nümunə göstərirlər. Belə insanlardan biri haqqında demək istəyirəm. Nailiyyətləri və bacarığı nəzərə alınaraq Seyfudin Şixəliyev Rusiyanın Şimal və Qərbi Federal Dairəsinin Baltika gömrükxanasının Puşkin gömrük postunun rəhbəri təyin olunub. Onun rəhbərlik etdiyi bir il ərzində bu post ölkənin ən qabaqcıl postları sırasına çıxıb. Seyfudinun postu hər ay dövlət büdcəsinə 40 milyard rubldan çox gəlir gətirir. Görün, necə böyük rəqəmdir!

Yuriy Kolivanov,
jurnalist, Sankt-Peterburq

Yarışlara çıxanda...

Ləzgi idmançıları yarışlara çıxanda həmişə qələbə qazanmağa çalışırlar. Onların qələbələri doğmalarına, millətə, ölkəyə böyük qürur gətirir. Təsadüfi deyildir ki, ləzgilərdən yüzlərlə Dağıstanın, Azərbaycanın, Rusiyanın, Avropanın, dünyanın, olimpiadaların, bir çox başqa ölkələrin çempionları çıxıb. Ləzgilər elmi çox sevdikləri kimi idmanı da çox sevirlər.

Ramidin Qazıməhəmmədov,
dördqat Avropa və dünya çempionu

DÖYÜŞLƏRƏ ATILANDA...

Ləzgilər ən kiçik dəstələrlə böyük hərbi qüvvələrə qalib gəlmək iqtidarındadır. Onlar ancaq qalib gəlmək üçün döyüşlərə atılırlar. Hərbi bacarığına, döyüşləri aparmaq taktikasına görə ləzgilər qonşuları olan Şimali Qafqaz xalqlarından yüksəkdə durur. Düzgün taktika seçmək, gözlənilməyən yerlərdən qəfildən hücum etmək, axıra kimi döyüşmək, əsir düşməmək onlara parlaq qələbələr qazandırır.

İ.K.Okolnicıy,
General-mayor, publisist

YENİ TƏLƏBLƏRLƏ

Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında baş verən müsbət dəyişikliklər, ölkəmizin beynəlxalq aləmdə nüfuzunun daha da artması, multikulturalizm və tolerantlıq sahəsində respublikamızın bir çox ölkələrə nümunə olması burada fəaliyyət göstərən ictimai təşkilatlardan öz fəaliyyətlərini yeni səviyyədə qurmağı tələb edir.

Bu baxımdan xalqın dilinin, mədəniyyətinin və adət-ənənələrinin qorunub saxlanması, inkişaf etdirilməsi ilə bağlı müntəzəm olaraq müxtəlif mədəni-kütləvi tədbirlər həyata keçirən "Samur" Ləzgi Milli Mədəni Mərkəzi də öz fəaliyyətini yeni tələblər səviyyəsində qurmağa çalışır.

"Samur" LMMM-nin idarə heyətinin bu ilki iclasında yenidən seçilmiş sədr İmran Rzayev və idarə heyətinin yeni üzvləri mərkəzin fəaliyyətini daha da yaxşı-

laşdırmaq üçün əllərindən gələni edirlər. Milli mədəni mərkəzin yeni iş planında bu il respublikamızda bir sıra mədəni-kütləvi tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulub. Sentyabr ayında Bakı və Qusar şəhərlərində ləzgi kitablarının sərgisi və ləzgi mətbəxi günləri keçiriləcək. Qusar Ləzgi Dövlət Dram Teatrı kollektivinin Bakıda tamaşaları təşkil olunacaq. Bu ilin mayın 5-də Heydər Əliyev Sarayında keçirilmiş ləzgi musiqisindən ibarət böyük konsert də yeni fəaliyyət proqramında nəzərdə tutulmuş tədbirlərdən idi.

"Samur" LMMM eyni zamanda respublikamızın ləzgilərin yığcam yaşadıkları rayonlarında mərkəzin yerli özəklərinin yaradılmasına, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Qusar filialının təşkil edilməsinə nail olmaq əzmindədir.

"SAMUR"

ХУЪРУЪН АЯЛАР

ФЕТАЛИ ХАН

АДА ИРАНДИН ЧАПХУНЧИЙРИХЪ ГАЛАЗ ГЫКИ ЖЕНГ ЧУГУНАЙ?

■ Са вахтунда Азербайжандин вири ханлухар галкјурна гужлу гьукумат арадал гьиз алахъай Къуба ханлухдин кьил Фетали хандикай кхъизвай авторри вучиз ятлани ада Ирандин чапхунчийрихъ галаз тухвай женгер гегьенидиз къелемдиз къачузвач. И женгери вичин кьушундин чехи най лезгийрикай ибарат тир Фетали хан гзаф алакьунар авай сердер тирди субутнай...

ЖЕГЬИЛ СЕРДЕР

20 йиса аваз Саян аялат кьуна кьилди гьаким хъайи Фетали гзаф алакьунар авай кас тир. 1758-йисуз адан буба Гьусейн Али ханди вичин дунья дегишарайла Фетали Къубадин хан хъанай (Килиг: АВПР. Ф.128. 1758. Д.1. Л.34). Са къадар вахтундилай ада Дагъустандин бязи гьакимар – шамхал, уцми, Табасарандин ва Акуша-Даргодин кадияр вичихъ ялна ва 1759-йисан ноябрдин вацра ам Дагъустандин гьакимрин ва шегьердин агъалийрин куьмекдалди гьамни Дербентдин хан хъана. Уцми Эмир Гьамзадин вах Тутубике къачур Фетали ханди вичин даяхар генани мягькемарна (Килиг: Р.М.Магомедов. История Дагестана. Махачкала, 1991. С.130).

Дербент гьилик авурдалай кьулухъ Шамахи ханлухдин чилерин са пай, гьакъни Жаватдин ва Мугъандин мулкар кьур Фетали ханди 1768-йисал къведалди Саяндилайни Дербентдилай гьейри Баку ва Шамахи ханлухарни кьиллай-кьилди вичиз муьтгьугъарна (Килиг: Абдуллаев Г.Б. Из истории северо-восточного Азербайджана в 60-80-х гг. XVIII века. Баку, 1958. С.36-52).

Гьа и агалкьунри Фетали хан гужлу сердер хъиз халкъдин виле хкажна. А.Бакиханова «Гюлистан-и Ирам» ктабда кхъейвал, «вичин акьуллувилелди, игътиятлувилелди, захавилелди ва алакьунралди Къафкъаздин тарихда машгъур хъайи Фетали хан дерин фагъумар авай, кар алакьдай, патав гвай инсанар жував гур ийидай, душманар лагъайтла, лап четин гьаларани зайифариз алакьдай сердер тир».

Фетали ханди чехи чилер галкјурна гужлу гьукумат арадал гьун Къаракъайтагъдин уцмий Эмир Гьамзадин, шамахиви Агъаси хандин, Къарабагъ ханлухдин кьил Ибрагим хандин ва Гуржистандин пачагъ II Ираклийдин рикъий тушир. Мад са душман авай – Керим хан Зенд. Ада Ирандин чара-чара гьакимар кукварна уьлкве цийи кьилелай галкјурнай. Азербайжандин ханлухрал гьалтайла адахъ маса ният авай.

КЕРИМ ХАНДИН НИЯТ

Ирандин цийи гьакимдин ният Азербайжандин вири ханлухар чапхунна вичиз муьтгьугъарун тир. Ният кьилиз акъудун патал ам Фетали хан вичихъ ялиз алахъна. Ингъе адалай и кар алакьнач. ИкI тирди Къубадин хандин гафарини тестикирзава. Ада лагъанай: «Вири Ирандин гьаким хъанвай Керим ханди вичин меркез тир Шираздай са шумуд депутат савкъатар... чехи пулар гваз зи кьилив ракъурнавай хь, за вичиз кьуллугъ авуниз разивал гун. Ингъе за... адан теклиф эсиллагъ къабулнач» (Абдуллаев Г.Б. Из истории северо-восточного Азербайджана в 60-80-х гг. XVIII века. Баку,

1958. С.558).

Фетали ханди вич кваз такъурла Керим хан Зенда адахъ галаз дяведик кьил кутуна. Ягъунра кьве патайни вишералди инсанар телеф хъана. 1779-йисуз Керим хан садлагъана кьена ва дяве яргалди фенач. Ингъе ам кьейидалай кьулухъ Иранда цийи чапхунчи пайда хъана ва гьадазни Къуба ханлух муьтгьугъариз кIан хъана.

ЦИЙИ ЧАПХУНЧИ

Гьеле Керим хан Зенд сагъ тирла ам кваз къазвачир Агъа Мегъамед хан Къажара Мазандаранда вичин гьакимвал мягькемарна Ирандин кефер патан вилайтрал вегъена. Куьруь вахтунда инагар гьилик кутур ада 1781-йисан эвелра Гилан ханлухдин гзаф чилер кьуна, адан кьилин шегьер тир Рештдиз цай гана. Вичин чехи ва гужлу кьушундин хурук садавайни акъвазиз жезвачирди акурла, Агъа Мегъамед ханди Азербайжандин ва Дагъустандин чилер кьун кьетI авуна. Адан и ният кьилиз акъат тавун паталди Къуба-

дин хан женгерив эгечIна кIанзавай.

1781-йисан гатфариз Къубадин, Дербентдин, Бакудин, Шамахидин, Жаватдин Шекидин, Къарабагъдин, Талишдин ханлухрин, гьакъни Таркидин шамхалдин ва Къаракъайтагъдин уцмидин кьушунри санал Гиландал вегъена. Кьушунриз кьубави сердер Мирзе бег Баята регьбервал гузвай (Килиг: Сумбатзаде А.С. Азербайджанцы – этногенез и формирование народа. Баку, 1990. Стр. 255). Мирзе бег Баятан кьушунри 1781-йисан эхирдалди Решт шегьер, са йисалай вири Гилан вилайт Агъа Мегъамед хандин сарбазрикай азад авуна.

Агалкьунри вичик руьгъ кутур Фетали хандиз Кьиблепатан Азербайжандин ханлухар Къуба ханлухдин галкјурна чехи са гьукумат арадал гьиз кIан хъана. 1784-йисан гатфар алукайла ада Эрдебилдал вегъена. Майдиз Эрдебил, гуьгьуьнлай Мешкин кьур Фетали хандиз кьибле-рагъакIидай патан чилерни къаз кIан хъана. Ингъе адан и ниятдикай са шумуд гьакимдиз – Хойдин гьаким Агъмед хандиз, Къарабагъдин гьаким Ибрагим хандиз, Гуржистандин пачагъ II Ираклийдиз, Дагъустандин бязи гьакимриз, месела, аварви Умма хандиз хуш атанач. Абурулай гьейри Россиядин гьукуматдини наразивал къалурна. Урусрин тарихчи П.Г.Буткова кхъизвайвал, «Мирзе бег Баятан кьушунри Эрдебил кьурла генерал-поручик Потемкина Фетали хандивай вичин кьушун ахъаюн тIалабна» (Килиг: Бутков П.Б. Материалы для новой истории Кавказа с 1722 по 1803 г. СПб., Ч.2. С.141). Эвел Фетали ханди урусрин тIалабун кваз кьунач, ахпа кьушунар Эрдебил-

дай акъудна. Гьа и вахтунда Агъа Мегъамед хан Къажарани адалай гьил къачузвачир.

КЪАЖАРАХЪ ГАЛАЗ ЖЕНГ

Къажара Къубадин хандал ракъурай къвед лагъай чарче кхъенай: «Къудратлу хан! Вуна урус пачагъдихъ ялзавайди заз хъсандиз чизва. Ингъе ада ваз са куьмекни гудач. Вучиз лагъайтла урус пачагъдин ният неинки ви, гьакI вири Къафкъаздин чилер кьун я. Вун и баладикай анжах завай хуьз жеда. Гьавилай за тIалабзава: урусрихъ галаз алакьаяр атIутI ва и патаз элячI. ИкI авуртIа, ви ханлух азаддиз амукьда. Зи гафариз амал тавуртIа, за маса ханлухар хъиз, ви ханлухни чапхунда...» (ГАРД. Ф.379. Оп.1, ед. хр. 540, л.50).

Къажара вичиз кичIерар гуникай хьел атай Фетали ханди 1782-йисуз къвед лагъай гьилера Гилан шегьер кьур вичин душман кукварна. Агъа Мегъамед ханди чехи кьушун кIватIна пуд лагъай гьилера Гиландал вегъена ва ада чкадин кьушун магълуб авуна. Амма адавай яргалди ина амукьиз хъанач. Решт шегьер кьур Фетали ханди Къажаран пемпе цавуз акъудна. КIуф хуьченра гьатай чапхунчи Гиландай катна. И дяведа Агъа Мегъамед ханди 5 агъзурдалай гзаф сарбазар квадарна. Эхирдалди таб гуз тахъай ада кьушун кьулухъ чIугуна.

1789-йисан эвелра Фетали ханди Энзели шегьерни Къажаран кьушунрикай азад авуна. Ина 3 агъзурдалай гзаф сарбазар телеф хъана. Чапхунчийри мад гьилера Энзелидал вегъин тавурай лугъуз Фетали ханди и шегьерда вичин 4 агъзур аскердикай ибарат кьушун туна.

Гьа и вакъияр сеbeb яз Фетали ханни II Иракли генани мукьва хъана. 1789-йисан гатфариз абур Шамхорда гуьруьшмиш хъана. И гуьруьшда Шекидин гьаким Мегъамед Гьасан ханди ва Генжедин гьаким Жавад хандини иштиракна. И гуьруьшдин вахтунда Гуржистандин пачагъди Шемшедил магъл Генже ханлухдив вахкун къарардиз къачуна (Килиг: Абдуллаев Г.Б. Из истории северо-восточного Азербайджана в 60-80-х гг. XVIII века. Баку, 1958. С.134-136).

Ихътин агалкьунар гьилик авуна гзаф къудратлу хъайи чIавуз, 1789-йисан мартдиз Фетали хан рагъметдиз фена. И вакъиadi неинки Къуба ханлухдин, гьакъни и ханлухдин къаюмвилек квай магълрин агъалиярни къарсурна. Чехи алакьунар авай сердерди ва сиясатчиди хъиз тарихда гел тур Фетали хандиз пуд кар кьилиз акъудиз кIан хъанай. Сад лагъайди, Ирандилай аслувал арадай акъудна кьилди чехи гьукумат туькIуьрун. Къвед лагъайди, Туьркиядикай чараз акъвазун. Пуд лагъайди, Россиядихъ галаз дуствал авун.

Маса ханлухрив гекъидайла Къуба ханлух генани вилик фенвай. Фетали хандал «чехи дережада авай, гзаф лайихлу, Дербентдин, Къубадин ва Шамахидин хан» лагъай тIвар алай (Килиг: Абдуллаев Г.Б. Из истории северо-восточного Азербайджана в 60-80-х гг. XVIII века. Баку, 1958. С.55). Фетали хан гьикъван вичин ханлух гегьеншариз алахънатIа, са гьакъванни халкъдин къайгъу чIугъваз алахънай.

Муьзеффер МЕЛИКМАМЕДОВ

КВЕЗ ЧИДАНИ?

■ XII виш йисан автор Насир Хосроуди вичин «Сефернаме» ктабда тIвар кьунвай машгъур лезги философ ва шаир Абу-у-Фадл Халиф ибн Али Лезгидихъ философиядиз талукъ 6 ктаб ва са шумуд шииррин кIватIал авай. Ада вичин шиирар пуд чIалал – лезги, араб ва фарс чIаларал кхъенай.

***

Машгъур халиф Гьарун ар-Рашида 803-йисуз Гьафз ибн Умар Дербентдин гьакимвиле тайинардайла адаз лагъанай: «Аллагъдикай кичIе хуьхъ ва садрани гьахъ-адалат рикIелай ракъурмир. Меслят тавуна са карни мийир. Цин къанавар, регъвер, агъалияр патал герек тир дараматар эцига. Агъалийрин патай гуьрмет къазанмиша. Медресаяр эцига хь, аялрини жегъилри кIелрай. И кар патал абуруз кьулай шартIар арадал гьваш. Кесибриз куьмек це. Садазни зулум мийир. Шегьер абад ая. Агъалийрал залан харжар эцигмир.

Ви патай гавурриз майилвал хъайитIа, вуна чкадин жемьтдиз зулум авуртIа, за Дербентдин агъалийриз вун гьакимвилай акъудна гадардай ихтияр гузва».

***

XIII-XIV виш йисара Италиядин савдагарри лезгийривай ипекдин ва къизилдин парчаар къачуна тухузвай. Генуядинни Венециядин савдагарар лезгийрин уьлкведиз генани фад-фад къведай. ИкI тирди абуру 1351-йисуз туькIуьрай аноним картадай, 1375-йисуз арадал гъайи «Каталондин атласдай» ва Пицигани стхайри 1367-йисуз чIугтур картадайни чир жезва.

***

Лезги чIалан группадик акатзавай арчи чIал къедалди чавай къакъудиз алахъзава. Эхиримжи йисара урус чIалал чапдай акъудай «Дагъустандин чIалар» ктабда вири чIалар гьи группайрик акатзаватIа къалурнава, анжах арчи чIал акатзавай группа къалурнавач.

1959-йисал къедалди архивияр сиягъриз къачунра лезги халкъдик ква. Гьа йисан кхъинра аваррик куктунва. Акъван гагъди лезги ва урус чIаларал кIелзавай халкъди гила урус ва авар чIаларал кIелзава. Им а девирда лезгийрин къадар тIимиларун патал тухвай сиясатдин нетижа я.

Исятда архивияр Дагъустандин Чарода районда, Цураб хуьре, Арчи вацIун вини килера, Гунибдин Къойсудин эрчIи патан къерехда яшамаш жезва. Абурухъ кьилди са хуьрни вад къазма ава. Вичихъ 320 майишат авай Арчидин агъалийрин къадар 1300 кас я.

Абурун чIалакай сифте яз монография кхъейди А.М.Дирр я. 1908-йисуз Тифлиса адан «Арчи чIал» (урус чIалал) ктаб басма хъана. Адалай гуьгьуьнлиз и чIалакай К.Ш.Микаилова, С.М.Хайдакова ва О.И.Кахадзе кьилди ктабар кхъена. Машгъур алим Е.А.Бокарева кхъенва: «Арчивийрин чIал гафарин ва грамматикадин кьурулушдал гьалтайла лезги чIалак акатзава... Арчивийрин чIалаз кьуншидаллай чIалари: лак ва авар чIалари чехи таъсир авунва».

Гуьлхар ГУЬЛИЕВА

BİR NEY ÜSTÜNDƏ QƏRİB BƏSTƏYƏM

Sülhiyyə Musağızı

Yazıçı-jurnalist Sülhiyyə Musağızı Cəlilabad rayonunda doğulub. 1984-cü ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetini bitirib. Cəlilabadda üç il müəllim işlədikdən sonra 1987-ci ildə Bakıda "Mənlik" qəzetində müxbir kimi fəaliyyətə başlayıb. 1990-1992-ci illərdə "Aydınlıq", "Şimali Azərbaycan", "Haqq yolu" qəzetlərində işləyib. 1993-cü ildən Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətində şərhçi vəzifəsində çalışır. "Azərbaycan terrorizminə çaynağında", "Tənha qadın və qaranquş", "Zərrələrdən zirvəyə", "Ömrün şəfalı anları" kitablarının müəllifidir. "Qızıl Qələm" mükafatı laureatıdır. Bu günlərdə müəllifin "İşıq seli" adlı şeirlər kitabı çapdan çıxıb.

Bir pərişan zülf yerində kök salan
Qara saçda son ağı da sök qalan.
Tellərimi zaman sanıb sanayan
Bir ömürün "növrağından" yoruldum...

Kipriyimə layla şehi qonduran,
Hər arzumu ürəyimdə donduran,
Məhbəbbəti gözlərimdə solduran
Bəd əməlli saxtasından yoruldum...

Qulaq versən söylənməyən alqışa,
Pıçıltısı ağı deyən yağışa,
Bir meh ilə söndürülən işığa
Qarğış edən tufanından yoruldum...

Dediyimi bir haqq sanıb "gülərsən",
Əyninə sapsarı don geyərsən,
Hər zamankı fəsil sanıb deyərsən,
Xəzan qoxan payızından yoruldum...

Eyni rəng var, eyni ahəng canında,
Həsərət saran, dərd qabaran yurdunda.
Boğuluram, əsir qalan ruhunda
Qübar saçan baxışından yoruldum...

***

Sən hara yox oldun o gün, o saat,
Duman da gedəndə çənə söyləyir.
Axı hara getdin o gün, o saat,
Saat da gedəndə, vaxta söyləyir?!

Bu vaxtsız gedişin ilğıma döndü,
Getdiyini yolların lağıma döndü.
Axı hara yox oldun o gün, o saat,
Çığır da gedəndə yola söyləyir?!

Hələ payız taxta çıxmamış,
Hələ xəzan baxta varmamış,
Axı hara getdin o gün, o saat,
Həftə də gedəndə, aya söyləyir?!

Sülhiyyə... Bizim dostluğumuz bu addan başlanır. Nadir və gözəl addan. Bilmirəm, bu mənim zəif yerimdir, yoxsa güclü, amma bəzən adlar mənim üçün çox önəmli olur. Sülhiyyə kimi. Bu adın sahibi ilə bizi gəncliyimizdən bu günümüzdə uzanan illər birləşdirir. Tez-tez görüşməsək də, bəzən aylarla bir-birimizi görməsək də rastlaşanda elə sevinirik ki, sanki dünyaları bizə veriblər. Bizi bir-birimizə bağlayan tellər

Buz kəsən, şaxtalı borana düşdün,
Yayda yox oldun, gün vurana düşdün.
Axı hara getdin o gün, o saat
Günəş də gedəndə Aya söyləyir?!

Sən gedəli darıxmaq öyrənmişəm,
Ürəyimdə danışmaq öyrənmişəm.
Axı hara yox oldun o gün, o saat
Candan "can" gedəndə ruha söyləyir?!

***

Gedəndə işin çox olub,
Zəhmətin bəl,
Yorulmuşam, kənkən tək
Yoxluq quyuları qazmaqdan.
Güc alıb içindəki dayazlıqdan
Elə dərin qazmışam ki,
bu sonuncu yoxluğunu,
Batmışam yoxluğunun
dərinliyində...
İnsaf dayazı Adam,
Boğulmaq üzrəyəm
yoxluğunun dərinliyində.
Mən getsəm,
o zaman gör, adam,
Necə dönür dünya tərsinə!

***

Bir yuxu görəsən nağıl adında,
Acılı, şirinli ömür dadında,
Bir yuxu görəsən 40-cı qatda,
Bəxtinə təzədən buta verələr.

Gözəl qız şəkli tək gizlədib onu,
Sandıqdan çıxarıb sənə verələr.
Bir yuxu görəsən nağıl adında,
Yeddi dağdan aşıb, gəlib çıxasan.

O uzaq ellərdən yar sorağına,
Bu, bəxtə yazılı var otağına...
Gənclik cövhərini yenidən içib,
Ya dodaqda bir öpüşlük yol keçib,

Düşsən ilahi sehriñ felinə,
Yenidən Tanrının əlindən keçib,
Düşsən gəncliyin sirlə cəzbinə.
Bir nağıl görəsən sevgi adında..

Bir yuxu görəsən nağıl adında,
Acılı, şirinli ömür dadında,
Bir yuxu görəsən 40-cı qatda,
Bəxtinə təzədən buta verələr.

***

Yay tək köksümə sıxılıbdı həsrətin,
Yaman dəli darıxmaq havasındayam.
Çıxmayıb günəş, şəfəqləri qaralıb,
Qaralan iki dünya arasındayam.

dərin və möhkəmdir. Ruhumuzun yaxınlığı, duyğularımızın bənzərliyi, içimizdə əbədi lövbər salmış qərbinisgilin sızılıdır bizi bu qədər doğmalaşdırın. Köksümüzü ovub bizi daim titrədən, poetik ovqata kökləyən, sızım-sızım sızıldayan oxşar hisslərdir. Zəmanəmizə əsla uyuşmayan üsyankar ruhumuzdur. Səhsiz-hesabsız suallarımızın cavabını kövrək misralarımızda tapmaq istəyimizdir. Bu yolda əbədi axtarış-

Səhsiz acı hicranın canımı sarıb,
Göy göylər yerə köçüb, buludlar dalıb,
Xəyalım köç edib, durnalar qalıb,
Saralan iki dünya arasındayam..

Geri dönməyinə güman nəyədi,
Xəyalım dolaşan bir qərbin yerədi,
Bəxt yox, sənin güzərin nərədən nərədi,
Çiskin saran iz, yollar arasındayam?

Dərdim özümdən on dəfə böyük,
İçimə dolub qalib min bir ağır yük,
Çək onları bacarsan, sən özünə çək,
Yoxluğuna bölünüb, paralanmışam.

Dörd səhvən bir düzünə cavab almışam,
Gecəylə gündüz arasında azmışam,
Səmadan qəm üstündə şimşək tapmışam,
Çaxıram, şimşək, ildırım arasındayam...

Sevda dəli, darıxmaq dəli, biz dəli,
Yaman dəli darıxmaq havasındayam,
Adım Sülhiyyə, özüm işıq-nur gözəli,
İşıqlı-zülmətli Haqq arasındayam...

***

Könlümün səmasından sənə sarı
Uçur, ağ qanadlı göyərçin uçur.
Ürəkdən, gözdən keçib sənə sarı
Uçur, qərbin, sirlə baxışlar uçur...

Duyğular çoxuşəli, qəlb tək adamlıq,
Gözlər – min mənəli, bir tək baxışlıq,
Sözlər – nağıl, dastan – bir tək ünvanlıq,
Səhv düşüb mənə, məzmunlar tək uçur.

Buludlanmış ürəyimdən sənə sarı
Yağmağa bir sevgi buludu uçur,
Küsmüşdüm, enib kirpik sənə sarı,
Barişə doğru, ağ göyərçin uçur...

***

Buludlar küləksiz
göz yaş tökmür,
Külək yağış səbəbidir.
Səhsiz də gün ötmür,
Yoxluğun darıxmaq səbəbidir.
Getdiyini tək qayıt gəl ki,
Səbəblər nəticəyə dönsün ki,
Ürəyin bəhanəsi bitsin,
Gözlərin yol çəkən əzabı bitsin.
Ürəyin
səhsiz darıxmaq
səbəbi bitsin.
Səhsiz olmaq
təbiəti də,
çıxarıb orbitindən,
Gəl ki, dünya
çıxmasın öz orbitindən...

***

larımızdır.

Sənin tərcümeyi-halın sənin şeirlərinidir; Sülhiyyə. Başdan-başa səmimiyyət olan, etiraflar dolu, cəsarətli sətirlərin özün kimi təbiidir. Sən qaynayan bulaqsan, hər gün bu bulaqdan yeni şeirlərin süzülür. Özünəməxsus, bənzərsiz poetik misraların insanı dərinləndirən düşündürür. Onları "Samur"un oxucularına ərməğan etmək istədim.

Sədaqət KƏRİMOVA

Xəyallardan yuva
qurdum,
Ömür adlı fəsildə –
Bəxt ağacının
ən uca budağında,
Ətrafında yarpaqlar,
Mübhəm, sirlə ağaclar,
kollar başında...

Ancaq
Zamanın sınaqları,
Aləmin qovğaları,
Taleyin qınaqları,
Tablamadı o budaq -
Yuva qurduğum budaq
Qırıldı çubuq-çubuq,
Yıxıldı yuva-yuva,
Töküldü yarpaq-yarpaq,
Uçuldu lələk-lələk.
Yuvama qucaq açdı
Daha möhkəm budaqlar.
Sonra...
Quruldu
yeni yuva – ocaqlar...

***

Yeddi not üstündə payız yağışı,
Bir ney üstündə qərbin bəstəyəm,
Zərif bir havada, incə səsdəyəm.
Do – ürəyimə həzinlik naxışı salır,
Yenə dolub, kövrəkliyə xəyallıyam,
Re – incə səsdə qəm havalı,
Mi – qırıq, söküklük not üstündə
lirik nəğməyəm.
Uyğunlaşdıb ürəklə ağıl – tən olmayan.
Fa – bir az irəlilə qaçan,
Bir az geridə qalan saat misallı.
Öz içimdə düzəni pozulmuş gileyəm,
Gah irəlilə, gah geri gedən nəfəsəm
Ciyərimdə addımlayan...
Sol – dərdin şah damar tərəfində
Döyüntüsü heç kimə çatmayan
Azadlığın qəm havasıyam.
Lya – layla deyib öz-özünə ağlayan,
Bayatı üstündə könül dağlayan –
Bu mənəm. Bu da si notudu,
Şikəstə üstündə ötənlərə vida edib
Yeni bəstələrə köklənən.
Yeddi not üstündə bir qış nəğməsi,
Bir bəstəyəm, təzə bir nəğmə qoşası
Coşan, dinən, dillənən bir mahnıyam.

ШЕГЪРЕ РЕКЪЕ

Республикадин зурба сеняткар, классикадин гитарадин устад, Азербайжандин Харусенятдин Университетдин твар-ван авай муаллим, вичин 80 яшар хъанвай Элмар Султанова и мукъвара заз зенг авунай. Ам вичин студент Заур Мамедовакай рикл алаз раханай. Кылди, гьакни «Сугъуьрлу симер» ансамблда гитара ягъизвай и жегъилдин алакьунрикайни агалкьунрикай заз гзаф чирвилер ганай.

Авайвал лагъайтла, вичин суракъар чав агакьнавайтлани, Заурахъ галаз зун икъван гагъди таниш тушир. Элмар муаллимди классикадин гитара ягъунай республикадин ва шумудни са къецепатан уьлквейрин конкурса сад лагъай чка къунвай Заурав къведаиди авач лагъайла зак лувар акагнай.

16-июндиз чун Заур Мамедова Бакудин «Кирха» твар алай камераднини органдин музыкадин залда Рауль Гьуьсейнов ва Тунар Велизадедихъ галаз санал «Сугъуьрлу симер» ансамблди гузвай концертдиз фенай.

Гьа юкъуз и жегъилдин сенятдал гьейран тир зал ацлай инсанрихъ галаз санал дуьньядин халкъарин мелодияяр руьгъдиз кужум хъанай зи. Гагъ-гагъ заз акл жезвай хьи, ада юзурзавайди гитарадин ругуд сим туш, вичин рикл я. Залда авайбуру вирида сад хъиз, нефес къачун тавуна адахъ яб акалзавай. Гьар макъамдилай къулухъ зал капари юзурзавай. Заз им тахъана классикадин эсеррихъ чпин вири гьиссералди ик яб акалзавай инсанар ақуначир. Руьгъ кутадай, рикл хьуьтуьлардай, хвеш ийидай легъзеяр тир ибур.

Гуьгъуьнлай Заур «Самур» газетдин редакциядиз илифнай. И къени

къилихрин жегъилди лезги, азербайжан ва урус члаларал фасагъатдиз рахуналди, гьакни гитарадал ягъай иер макъамралди чаз риклелай тефир легъзеяр бахшнай.

Заур Арифан хва Мамедов 2000-йисуз Бакуда дидедиз хъана. Сабаил райондин 51-нумрадин юкъван мектеб ва Жевдет Гьажиеван тварунихъ галай 3-нумрадин харусенятдин мектеб акалтларна, Азербайжандин Харусенятдин Университетда клелай ада гьанин магистратурани куьтягъна.

Зауран буба Арифа гитарадал гзаф хъсандиз ягъизва. Хчин рикле и алатдиз кланивал кутурдини буба я. Университетда лагъайтла, гададин устад Элмар Султанов хъана, ада и сенятдин сирер вичихъ члехи алакьунар авай и жегъилдиз захавилелди чирна. Гила адан устадвилелди ягъун акурла хвешивилей муаллимдин вилер ацлузва. Классикадин эсерар хъиз, халкъдин

мелодияярни хъсандиз ягъизвай и жегъилдалди ада рикллай дамахзава.

Зауран гитарадал ягъунал адан буба хъиз, вахар Багъдагуьл ва Айгуьнни гьейран я. Диде Весиле лагъайтла, вичин хайи ватан тир Кцларин Чаклар хуьре гила вирибуруз гитарадин устаддин диде хъиз сейли хъанва.

Заура рикл алаз, галат тавуна гитарадин симер рахурзавай, чна лагъайтла пагъ атлана адахъ яб акалзавай.

Ахпа за Зауран риклел «Кирхада» хъайи концерт хкана. Гзаф хъсан концерт тир лагъана, ингъе ана са лезги мелодия ван тахъуни зи къарай атлайди мецел гъана. Квачерик звер кутадай, руьгъ хкаждай, дуьньядиз сейли тир «Лезгинка» макъамни программадик хъанайтла, вири шад жадай лагъана.

– Ихътин са эсердик зи вилни гала. Ам куьне туькьурна зав вуганайтла, хъсан жадай. За жуван репертуар-

жеда къван? Гаф гунилай гьейри чара амукьнач заз. И кар рикл алаз, кланз-кланз къилиз акъудиз алахъда зун. Заура классикадин гитарадал а эсер вини дережада аваз ягъидайдан члалахъ я зун.

Гьа юкъуз чун Заурахъ галаз гзаф затларикай рахана. Халкъдин мелодияйра халкъдин руьгъ авайдакай, ам гележег несилрал агакьарунин важиблубликай, дидедин члал хъиз и макъамарни вилин нинияр хъиз хвена кланзавайдакай санал веревирдер авуна. И умун жегъилдин дуьньякьатлунри, савадлувили, зегъметдал рикл хъуни мад гьилера гьейранарна зун. Са йикъалай аскервиле рекъе гьатзавай и лезги жегъилдин рикле авай мурад ар къилиз акъатун патал чна Заураз генани члехи агалкьунар тлалабна. Адан хъсан суракъар яргъарай къведайдан, вичин сенятдив гзаф риклер рам ийи-

дик гьа мелодия кутадай. Са лезги хъиз жуван халкъдин макъам ягъун зи рикллайни жадай, – лагъана жегъилди заз жаваб ганай.

И гафарилай къулухъ вуч лугъуз

дайдан члалахъ яз адавай чара хъана чун.

Шегъре рекъиз экъечл, Заур!

Седакъет КЕРИМОВА

ДАГЪУСТАНДАЙ КХЪИЗВА

Риклелай ракъур тийин

Играми редакция! Виликай къвезмай 2026-йисуз лезги халкъди Куьредайд тир чи къве машгъур генералдин юбилеяр къейд ийида. Пуд йисалай, XIX асирда Куьредин судьявиле кваллахай генерал Гьаж Юсуфхан Тагъиран хва Юсуфханов (1806-1878) дидедиз хъайи 220 йис, адан хтул генерал Алияр бег Мегъдидин хва Гьашимбегов (1856-1920) дидедиз хъайи 170 йис тамам жезва.

Юсуфхановрин хизан Куьредайд Бакудиз куьч хъайидалай къулухъ, 1856-йисуз ина дидедиз хъайи Алияр бегди 1918-йисуз Азербайжан-

дин милли армияда къуллугънай. Ада Азербайжандин Демократик Республикадин къенепатан крадин министрдин заместителвилени кваллахна. Вичин уьмуьрдин эхиримжи йисара Закъатала уезддин генерал-губернаторвиле кваллахай Алияр бег 1920-йисан июндиз большевикри гуьлле гана къенай.

Играми редакция! Ихътин машгъур лезгийрикай икъван гагъди са макъала, са ктаб кхъенач. Я куьчейриз абурун тварар ганвач, гуьмбетар хкажнавач. Заз чи халкъдин чпихъ мумкинвилер авай къегъал руьвайрихъ элкьвена лугъуз кланзава: «Стхаяр! Ша чна чи машгъур генералрин тварар лайихлудаказ арадиз хкуниз куьмек гун, абур риклелай ракъур тийин!»

Мегъамед АГЪМЕДОВ,
Дагъустан Республикадин
СтГал Сулейманан район

Рушарин агалкьунар

Гуьрметлу редакция! Лезгийр спортдал рикл алай халкъ

тирди виридаз хъсандиз чизва. Чахъ вишералди Дагъустандин, Азербайжандин, Россиядин, Европададин, дуьньядин, олимпиадайрин чемпион ар ава. Куьне «Самур» газетдин чинриз ихътин чемпионрикай шумудни са макъалаяр акъуднава. Абурун арада гадаярни ава, рушарни. Амма бязи газетри вучиз ятлани гада чемпионрикай генани пара макъалаяр чапда. Спортдин куклушриз хкаж хъанвай чи рушарикай лагъайтла, тимил кхъида. Заз ихътин бязи лезги дишегъли чемпионар риклел хкиз кланзава.

Чахъ 2000-йисуз армреслингдай Дагъустандин, Россиядин, дуьньядин ва Олимпиададин чемпионвиле твар къачур Замира Рагъманова, шагъматдай акъажунра са шумуд къизил медаль къачур, Азербайжандин ва СССР-дин чемпион хъайи, Кеферпатан Къафкъаздин халкъарин спартакиадада сад лагъай чка къур, Каспий гуьлуьн патарив гвай уьлквейрин спартакиадада пудракъизил медаль къачур Афет Аливердиева

хътин спортдин куклушриз хкаж хъайи гьикъван лезги рушар ава.

Вич асул Дагъустандин Миграгъ хуьряй тир, алай вахтунда Москвада яшамеш жезвай Алина Мурадалиева спортда алапатдин вакъиа я. Ам 2010-йисуз гъеле юкъван мектебдин ирид лагъай синифда клелдай вахтунда гьар жуьредин акъажунрай дуьньядин чемпион хъанай. И дережадив агакьдалди ада Россиядин ва Европададин чемпионвиле твар, гьакни 14 медаль къачунай.

Чахъ ихътин чемпион рушар мадни ава. Гъайиф къведайд кар ам я хьи, икъван гагъди абурун агалкьунрикай са ктаб къванни кхъенвач. Куьчейризни мектебриз абурун тварар гун, гуьмбетар хкажун садан риклелни алач. Са кар риклелай ракъурна кланзавач. Чи рушарин агалкьунар неинки хайи халкъдик, гьакл вири дуьньядик дамах кутазавайбуру я.

Тамилла БЕКЕРОВА,
Дагъустан Республикадин
Дербент шегъер

İMZA GÜNÜ YADDAQALAN OLDU

■ Bu ilin iyun ayının 7-də Bakının "Libraff" kitab mağazaları şəbəkəsinin Park Akademiya filialında tanınmış qələm sahibi Sədaqət Kərimovanın imza günü keçirildi.

Tədbirə yazıçının yaradıcılığının pərəstişkarları, jurnalistlər, sənət adamları, alimlər, tələbələr, müxtəlif peşə sahibləri qatılmışdı. Layihənin rəhbəri Sərxan Rüstəmov qonaqları salamlayaraq onlara məlumat verdi ki, Azərbaycan, ləzgi, rus və türk dillərində çapdan çıxmış 35 kitabın müəllifi olan Sədaqət Kərimova son vaxtlar çapdan çıxmış "Hisserin kimmel" (ləzgi dilində), "Yol ayrıcında", "Hardasan, əvvəlki mən?", "Soyuq günəş" kitablarını təqdim edəcək. Bu günlərdə işıq üzü görmüş "Soyuq günəş" romanının təkrar nəşrini oxucuların səbirsizliklə gözləmələ-

miş həkim Səfərbəy Səfərbəyov, gənc rəssam-modelyer Səma Abbasova S.Kərimovanın yaradıcılığı haqqında öz fikirlərini bölüşdülər. Tanınmış şair Bəydadaş Cəfərli isə S.Kərimova yaradıcılığı haqqında

rinin bir səbəbi də əsər əsasında çəkilmiş eyniadlı bədii filmi YouTube üzərindən 15 milyona yaxın insanın seyr etməsidir.

S.Kərimovanı təbrik edən görkəmli jurnalistlər Müzəffər Məlikməmmədov, Əli Şamilov, Pərvanə Nadiqızı, Sülhiyyə Musaqızı, Mehriban Cəfərli, akademik Kamil Aydazadə, fizikalim Benyaməddin Davudov, polkovnik Şair Ramaldanov, Nobel İnformasiya Mərkəzinin rəhbəri Bəybala Ələsgərov, Əməkdar müəllim Nəzakət Kərimova, "Üfüq-S" ictimai təşkilatının əməkdaşı İradə Abdullayeva, tanın-

miş həkim Səfərbəy Səfərbəyov, gənc rəssam-modelyer Səma Abbasova S.Kərimovanın yaradıcılığı haqqında öz fikirlərini bölüşdülər. Tanınmış şair Bəydadaş Cəfərli isə S.Kərimova yaradıcılığı haqqında

sözünü fərqli şəkildə, poetik formada, odluluqlu söylədi.

Sonra müəllif səhnəyə "Soyuq günəş" bədii filminin yaradıcı heyətini dəvət etdi. Quruluşçu operator Elxan Rüstəmov, aktyorlar Firəngiz Babayeva, İlhamə Əhmədova, Dilarə Fərəcullayeva, Flora Hüseynova, Aygun Fətullayeva, İranə Kərimova, Niyaz Qasimov, Qurban Əhmədov gurultulu alqışlarla qarşılandılar. "Yarqunat" mahnısının ifaçısı Elvina Heydərovanın həmin mahnını canlı ifa etməsi hamının ürəyindən oldu.

Tədbirin yaddaqalan məqamları çox idi. Onlardan biri müəllifin şeirlərinin əzbərdən ifası oldu. Tanınmış aktrissalar Aygün Fətullayevanın və İranə Kərimovanın, tibb işçisi Sevinc Hüseynovanın, məktəblilər Səidə və Səbinə Şixkama-

lovaların çıxışları böyük maraq doğurdu. Aytən Müslümovanın skripkada çaldığı, Elvina Heydərova, Anelya Asaliyeva, Diana Yadigarova, Gülnarə Qaraxanova və Səriya Həmidovanın

isə məlahətli səslə ifa etdikləri bir mahnı da qonaqları heyran etdi. Bu, S.Kərimovanın yenidən ərsəyə gətirdiyi "Səssiz haray" bədii filminin "Qanadı sınıq leyim" mahnısı idi. Müəllifin Azərbaycan və ləzgi dillərində öz şeirlərini oxuması da tədbirin diqqətçəkən anlarından idi.

Həmişəki kimi bu dəfə də oxucular səbəbkarı çiçək yağışına tutdular. Sonda ənənəvi kitabların imzalanma mərasimi səmimi etiraflar, xoş söhbətlər və yeni tanışlıqlarla yadda qaldı. Üç saatdan çox çəkən tədbir ürəklərdə xoş izlər buraxdı.

Sevda ƏZİZOVA

АДЖАМ КХЪИНАР

■ Къафкъаздин къадим халкъарикай тир лезгийриз гьелелиг чир хъанвайвал, 1500 йис инлай вилик кхъинар авай. Чахь алфавитдикай менфят къачуна туькӀуьрай 5 жуьредин кхъинар хъана: 1) арамея алфавитдин бинедаллаз туькӀуьрай агъван (албан-алпан) девирдин кхъинар; 2) араб алфавитдин бинедаллаз арадиз атай аджам кхъинар; 3) кирилл алфавитдин бинедаллаз а) Услара теснифай кхъинар, б) 1938-йисуз къабулай кхъинар; 4) латин алфавитдин бинедаллаз 1928-йисуз теснифай кхъинар.

Чна гзаф йисара, саки 1000 йисалай гзаф вахтунда менфят къачур кхъинрикай сад аджам я. X-XI виш йисара Лезгистанда араб чӀал, илим чирдай идараар

арадиз атана. Чехи хуьре-ра мискӀинар, медресаяр кардик кутуна, гьакӀни философия, математика, Тебиатдин илимар чирдай мектебар ачухарна. А чӀавуз илимдин чӀал араб чӀал тир. ГьакӀ хъайила чи халкъдин бязи къатариз жуван дидед чӀалалай гьейри араб чӀални чидай.

Гьа икӀ, къвез-къвез лезги гафар, текстер араб гьарфаралди кхъена. Лезги чӀалаз хас сесер кхъин патал араб гьарфарик са къадар дегишвилер кутуна. ГьакӀ ятӀани аджам кхъинра лезги чӀалан са къадар сесериз къилдин гьарфар авач. Ана г, гь, к, кк, кӀ, къ сесер ва мсб. са гьарфуналди, са лишандалди кхъенва. Гьавилай гаф гьикӀ кӀелдатӀа тайинарун кӀелзавай касдин хиве гьатзава.

Чи машгьур тарихдин алим А.Р.Шихсаидова ви-чин «Дагьустандин кхъинрин имаратар» ктабда кхъенва: «Кьурагдай жагъанвай 1356-йисуз араб чӀалал кхъенвай текстина «Кьулан вир», «цифер къил» лугьудай лезги гафар гьалтзава. Араб чӀала авачир сесер гун патал араб гьарфарик артухан лишанар кутунва». Лезги чӀалаз хас сесер гун патал араб алфавитдин артухан лишанар кутуна туькӀуьрнавай кхъинриз аджам лугьуда. Аджамдалди бязи лезгийри 1930-йисалди кхъизмай.

Чка атунивай аджам чирна кӀанзава. Аджам чир хъайила, чавай IX виш йисарил XX виш йисарал къведалди чи халкъдин тарих, меденият чириз жеда.

«САМУР»

ЧИРИЗ АЛАХЪЗАВА

■ Археологиядин эпитафиядин гуьмбетри лезгийрин Докьузпара райондин хуьрерихь агъзур йисарин тарихар авайдан шагьидвалзава. Ина халкъдин руьгьдин куклушар тир Шалбуз дагь, Базардуьзюь, Яру дагь хкаж хъанва, Европдин виридалайни къакъан хуьр тир Кьуруш ва тебиатдин лишанлу чкаяр ава. Докьузпара гьакӀни лезги халкъ дуьньядиз машгьур авур рухвайралди сейли я.

Районди халкъдин уьмуьрда гзаф дерин чка къунватӀани икъван гагьди адан тарихрихь гелкъвенвач. И топонимдихь асул лезги гафарикай арадиз атанвай «такьуз пару», яни «душман такьудай пару» хьтин мана аватӀани, адан тӀвар «До-

кьузпара» хьиз кхъизва.

1934-йисуз тешкил хъайи а райондин 1960-йисуз район ири хьунин сиясатдик акатна хуьрер Ахцегь ва Мегьарамдхуьруьн районрик кукхтунай. 1993-йисуз и гьалатӀ арадай акьудун яз Докьузпара район тешкил хьувуна. Алай вахтунда Докьузпара йигин камаралди вилик физва. Гила алимар ва археологар адан тарихрихь гелкъвезва. Абурухь и чилерин тарих хьсандиз чирна винел акьуддай ният ава.

«САМУР»

“САМУРДИН” МЕКТЕБ

МУЪЗЕФФЕР МЕЛИКМАМЕДОВ-75

1948-йисан 25-июлдиз Къуба райондин Дигагъ хуьре дидедиз хъайи Муъзеффер Низам ва Эсмер Меликмамедоврин 9 аялдикай вад лагъайди я. Къубадин интернат мектеб тафаватлувилелди акъалтIарай, вичин мурад журналист хъун тир жегъил КцIар райондин «Къизил Къусар» газетдин редакцияда кIвалахал акъвазнай.

Кхьинрал рикI алай жегъил аскервиле Ленинграддин военный мухбирин мектебдиз кIелиз ракурнай. «Советский моряк» ва «Красная звезда» газетра адан гзаф макъалаяр чап хъанай.

Университетдин журналистикадин факультетда кIелдайла Жафер Жаббарлыдин тIварунихъ галай стипендиядиз

лайих хъайи жегъилди анаг яру дипломдалди акъалтIарна. Азербайжандин гъукуматдин «Совет кенди» газетда 17 йисуз отделдиз регъбервал гайи адакай республикадин тIвар-ван авай журналист хъана. Шиирралди кхъей хци фельетонри ам вириниз сейли авуна.

Гуьгъуьнлай «Гъеят», «Бережат», «Алпан» газетра кIвалахна, 9000-далай гзаф макъалаяр чапдай акъудна. Ам 2 медалдиз, Азербайжандин Журналистрин Союздин «Къизилдин къелем» премиядиз лайих хъана. Шаирдин уьмуьрдин рехъ ва яратмишунар Дагъустандин юкван мектебрини институтра чирзава.

«Самур» газетди Муъзеффер Меликмамедован уьмуьрда кьетIен чка къазва. Ина редактордин заместителвиле кIвалахзавай 26 йисан къене ада чи тарихдиз талукъ вишералди макъалаяр чапдай акъудна, сифте яз къадим чешмейрай 30-дав агакъна халкъдин къагъриманар, 40-дав агакъна шаирар винел акъудна.

1918-йисуз эрмени дашнакри ва большевикри Къуба уезддал вегъейла абурун аксина къегъалвилелди женг чIугур кцIарвийрин къагъриманвилерикай гегъеншдиз кхъена. И женгериз регъбервал гайи Муьгъуьбали эфенди, Гъатем агъа хътин къегъалар халкъдиз чирна.

Къелемэгълиди XIX ва XX асирра Къуба уездда киле фейи вакъийрин бинедаллаз лезги чIалал «Къубадин гъулгъула» ва азербайжан чIалал «Къанлу дере» ктабар кIелдайбурув агакъарна.

Муъзеффер Меликмамедов лезги, азербайжан ва урус чIаларал чапдай акъуднавай 28 ктабдин автор я. Ам азербайжан чIалал кхъенвай «Йифен экв», «Хачмази гъалибвиле рехъ хуьзва», «Полковникдин кьин» ктабрай Азербайжандин «Араз» премиядиз лайих хъана. «Лезги тIвар алатIа...» ктабдалди ада сифте яз лезги эдебиятдиз эссе жанр гъана. И ктабдай Дагъустандин «Къуредин ярар» медениятдин меркездиз адаз «Лезги халкъдин къагъриман хва» гъуьрметдин тIвар гана.

Бакуда басма хъайи «Беневша хъиз экъечIда» ктабдалди Муъзеффера кIелдайбуруз чи поэзиядиз вичихъ кьетIен хатI авай ялавлу шаир атанвайди баянарна.

Гуьгъуьнлай «КIанидаз кве виш мани», «Касар», «Эрекъистан» кIватIалар чапдай акъудай къелемэгълиди лирикадин шиирар хъиз сатирадин эсерарни устадвилелди къелемдиз къачузвайди кIелдайбуруз субутна. Поэзиядин рекъяй Муъзеффер 2011-йисуз Дагъустан Республикадин «Шарвили» премиядиз лайих хъана.

Вичин машгъур «Гъажи Давуд» ктабдин винел М.Меликмамедова 27 йисуз кIвалахна. XVIII виш йисарин къегъал лезги сердердин уьмуьрдикайни халкъдин азадвал патал тухвай женгерикай ихтилатзавай и ктаб арадиз гъун патал ада гзафни-гзаф тарихдин чешмейрикай ва архиврин документрикай менфят къачуна. 2012-йисуз и ктаб азербайжан чIалал Бакуда, 2016-йисуз урус чIалал Магъачкъалада чапдай акъудна.

Азербайжандинни Дагъустандин шегъеррани района киле тухузвай чIалан мярекатра мукъувай иштиракзавай Муъзеффер Меликмамедов «Самур» газетдин коллективдихъ галаз санал чIалан михъивал, фасагъатлувал хуьн патал датIана женгина ава. Ада Седакъет Керимовадихъ галаз санал чапдай акъуднавай «Лезги чIаланни азербайжан чIалан гафарган» ва «Азербайжан чIаланни лезги чIалан гафарган» ктабарни и женгинин давам я.

КIелдайбуруз Муъзеффер Меликмамедован чIалан илимдин чара-чара хилериз талукъарнавай 150-дав агакъна макъалаяр малум я. Ада вичин «Лезги чIалар» монография чи ономастикадин, лексикадин, этимологиядин ва диалектологиядин кьетIен месэлайриз талукъарнава.

«САМУР»

Хъана къван, хъанач къван кве цегв. Абурукай сад кIвалах тийиз югъ акъуддай Шандак тир, муькуьди лагъайтIа, секиндив кардик квай Шерех. Багънадила хъелда, алаз-алачиз шехъда лугъуз адал и тIвар илитIнавай. И къвед кIеви дустар тир.

Цекверин чIехи хизанди хуьтлуьн гъазурвилер аквазвай. Вирида сад хъиз, къендинин чIехи са клус гъвелгъвелна жергейра аваз муказ ялзавай.

Йифиз Шандакъа Шерехаз лагъана:

– Ша фена тухдалди къенд нен.

– Чинеба? Акур сада вуч лугъурай?

– КичIе жемир, чна вири недач хьи!

Шерех гъикъван вичин дуст гъавурда тваз алахънатIани, Шандакъак гаф акатнач. Дуст текдиз ахъайиз тахъай Шерех вични гъадахъ галаз фена.

Шандакъ каш ацалтна

къендинал гъавалат хъана. Ада иштагъдивди нез акурла Шерехавайни эхиз хъанач. Гагъ-гагъ ам кичIела шехъзавай. Адан и ванцел цеквер ахварай аватна. Хъел акатай абуру Шандакъни Шерех чпин мукай чукурна.

Чара атIай дустар пашман яз там галайнихъ фена. КичIела шехъзавай Шерех акваз Шандакъак хъел акатзавай.

– Шехъдалди галатначни вун? Вилер михъа, ксудай са чка жагъурин чна.

Пипин тарцин хъалхъамда абуруз сиве-сивди некъийривни шуьмягърив ацанвай муг акуна.

– Шандакъ, ина ава къван тлуьнар аку! – лагъана Шереха.

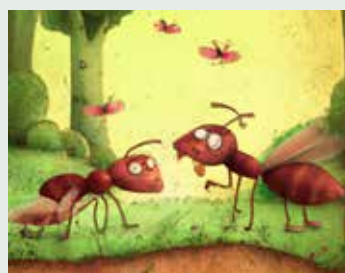
– И мукан иесидиз вичин сивин дад хъсандиз чизва, – хуьурена Шандакъ.

И чIавуз мукан иеси – цуцIул хтана. Ам мука акI юзазвай хьи, са тIмил

амай цеквер кIвачерик акатна шупI жез. Дустар адан хамуникай галкIунни цуцIулди мукай акъатна хилелай-хилел хкадарун сад хъана. Садрани икъван къакъандиз акъат тавур цекверин къил элкъвена, абурун гъилер ахъа хъана.

ШАНДАКЪНИ ШЕРЕХ

МАХ

Цавай чилел къван рехъ акъван яргъи тир хьи, цекверин вилерикай чпин вири уьмуьр карагна. «Чан аламукъайтIа, хъфена жуванбурун гевилар къада чна» – фикирзвай дустари. «Муг авай чкани къалурда абуруз. И недай затIар

къуьд акъатдалди бес жеда чаз».

Цеквер инсанри тамуз гадарнавай са шуьшедин къапунин къенез аватна. Шандакъа чпел чан алама лугъуз хвешила къуьлерзавай, Шерех лагъайтIа, къапунин цлар цIалцIам яз акуна шехъзавай.

– Я Шерех, вун гила вучиз шехъзава? Текъена амуькнава чун, хвеша хъун герек я.

– Бес шехъдани? И цIалцIам цларай чавай акъатиз женни?

КIвачерик квай хъипи пешиниз килигиз Шерех акI шехъзвай хьи, са герендила адан вилин накъварикай абурун метералди яд кIватI хъана.

«Шерехан вилин накъварни бакарда акъада къван?» – фикирна Шандакъа.

Гила ам Шерех генани кIевиз шириз алахъна:

– Чун вуч бахтсуз цеквер

я?! КIваливай, хизандивай яргъа, мекъилани гишила къейитIа, чакай садазни хабар жедач.

И гафар ван хъайила Шерехан вилерай накъвар сел хъиз авахъна. Са герендилай къаб цив ацIана, пешинал ацукънавай цеквер къапунай акъатна. Шандакъа хвешила Шерехаз алхашарна:

– Чан Шерех, ви вилин накъварикайни хийир аквада къван!

Дустар кIвализ рекъе гъатна.

Абуру хизандивай чпин тахсирдилай гъил къачун тIалабна, мад ихътин кар хъийидач лагъана гаф гана. Цеквериз дустарин язух атана. Абуру къалурай мукай чпиз йис акъатдалди недай затIар ялна.

Шандакъни Шерех – и сад-садаз ухшар тушир кве цегв лагъайтIа, генани кIеви дустар хъана.

Азизрин СЕВДА

2 МИЛЛИОН ЛЕЗГИДИ КИЛИГНА

Клани дустар! Лезги члалал рикл алай жуванбур! «Къайи рагъ» фильмдиз къедалди пуд члалал 15 миллион, дидед члалал лагъайтла, 2 миллион инсанди килигнава. Рикл шадардай, руьгь кутадай кар я! Им дуьньядин чара-чара уьлквейра уьмуьр гьалзавай лезгийрин - чи хайи хизандин члехи агалкъун я. Чна кве лезгидалди фильмдиз дуьньядин гьи уьлквейра гьикъван инсанри килигнаватла къалурзавай YouTube каналдин отчет агакъарзава.

Россия 1 284 035	Гуржистан 5 257
Азербайжан 437 600	Пакистан 4 742
Къзахстан 25 583	Перу 3 999
Гьиндистан 15 775	Уьзбекистан 3 930
Украина 11 847	Аргентина 3 685
Бразилия 11 481	Марокко 3 511
Туркия 11 073	Германия 3 282
Индонезия 6 510	Беларусь 3 260
Америкадин Садхъанвай	Вьетнам 3 180
Штатар 6 339	Иракъ 2 999
Колумбия 6 197	Египет 2 846
Къиргъизистан 6 001	Эквадор 2 785
Мексика 5 713	Филиппинар 2 328

Алжир 2 087	Боливия 1 242
Монголия 1 985	Эрменистан 1 198
Бангладеш 1 973	Малайзия 1 103
Франция 1 909	Сальвадор 911
Камбоджа 1 768	Израиль 853
Чили 1 764	Сербия 824
Таиланд 1 515	Молдова 815
Доминикан Республика 1 505	Парагвай 701
Англия 1 483	Италия 697
Гватемала 1 470	Венесуэла 639
Гондурас 1 378	Тунис 638
Испания 1 335	Коста-Рика 631
	Панама 594

ƏNİĞLİ SƏNƏTKAR

Qusar rayonunun Əniğ kəndində Rüşfət Xanəmədovu hamı xalq sənətkarı kimi tanıyır. Onun ağacdən düzəltdiyi əsərlərinin sorağı təkcə qonşu kəndlərə deyil, həmçinin bütün rayona yayılıb. Xalq sənətkarının əl işləri dəfələrlə ra-

yon mərkəzində və respublikamızın paytaxtında keçirilmiş yaradıcılıq sərgilərində nümayiş etdirilib və ona məşhurluq gətirib.

Uzun illər doğma kəndində peşəkar baytar həkimi kimi çalışmış bu sadə və zəhmətkeş adam pensiyaya çıxdıqdan sonra yaradıcılıqla daha yaxından məşğul olmağa başlayıb. Boş vaxtlarını bütün varlığı ilə bağlı olduğu bu sənətə həsr edir. Onun heyranlığını başa düşən ömür-gün yoldaşı, övladları və nəvələri bu şair təbiətli əzizləri ilə ürəkdən fəxr edirlər.

REDAKSİYADAN: R.Xanəmədov ləzgi dilində şeirlər də yazır. Onlardan birini oxuculara təqdim edirik.

АТАЙ ЮГЪ

Къуд яргъалла, вилик гад я,
Къуьзъ лугъуз гъеле фад я,
Июлдин сад – вири шад я,
Атай югъ я зун дуьньядал.

Тпалабар сад, жув са масад,
Гагъ хияллу, гагъ я зун шад,
Уьмуьрдин къар физва сад-сад,
Атай югъ я зун дуьньядал.

Нез-хъухъ куьне, клани дустар,
Къиле фирай риклин къастар,
Зун бар алай майвадин тар,
Атай югъ я зун дуьньядал.

Рикле авай гаф Руьфетан,
Уьнуьгърин хуьр – диде Ватан.
Къелем, за вун гьикл яргъаз тан,
Атай югъ я зун дуьньядал.

Руьфет ХАНАГЪМЕДОВ

ГАФАРГАН

Геллегъ	– суьруь
Зебердас	– къуватлу
Икана	– гзафни-гзаф
Кулур	– чепелукъар къадай тур
Къуларбан	– кІвалаяй экъечІ тийирди
Къаткъа	– амалдар
Къулувал	– дуьзвал
КІацІ	– тоннель
КІурташ	– кесиб
Макъан	– мегърибан
Никъизар	– куьмексуз
Перж	– цІуру хъанвай пек
Семерар	– самарикай раснавай пурар
Пиши	– ажуз
ТІан	– булама
Фургъа	– аруш-каруш
Харбенги	– зегъер квай набабат
ХъецІ	– кин
ЦІидгай	– элкъвей рекъер
Ярчагъ	– чІехи пун
ХнупІ	– паб
Хулухъан	– хуларбан
Хумул	– куьлуь марф
Хушма	– хуш гьиссер
Хъукъу	– буран
Хъурхъуш	– чиркин пек
Хъяр	– кІвенкІ алай пая
Цемцер	– чІулав тутарин тар
Цирке	– хъархъун чкал
ЦІемгъяр	– куьлуь чІахмах къванер
ЦІина	– хъач атІудай мукал
ЦІудугум	– хъитІрепІар
ЦІуфан	– техил акадардай яргъи алат

РИКІЕЛ ХУЬХ!

ГЪАРФАР ДУЬЗ КХЪИН

Гафар дегиш хъайила, са къадар дуьшуьшра абурун дибра авай ачух сесер дегиш жеда.

Глаголрин дибра, гафар дегиш хъайила гьи ачух сес ван къевезватла, гьадан гъарф кхъида. Месела: гун – гана, ксун – ксана, гъун – гъиз – гъана ва мсб.

Са слогдин существительняр дегиш хъайила, абурун дибра авай ачух сесер я зайиф хъун, я михъиз квахъун мумкин я.

Эгер дибда авай ачух сес михъиз

квахъиз хъайитла, ам ачух гъарф авачиз кхъида: Месела: хак – хкар, карч – крчар, хъар – хърар.

Эгер гаф дегиш хъайила, дибда авай ачух сес зайиф жез хъайитла, дибда гъа авай ачух гъарф хуьда. Месела: кичІ – кичІер, сикІ – сикІер, тІуб – тупІар, кал – калер, кІвал – кІвалер, кац – кацер ва мсб.

Ихътин бязи гафара, абур дегиш хъайила, дибда авай ачух е гъарфунин чкадал и гъарф кхъида. Месела: хеб – хипер, хел – хилер, хер – хирер ва мсб.

Са къадар гафарин дибра, абур дегиш хъайилани, гъа виликдай авай

гъарф кхъида. Месела: хев – хевер, цІегъ – цІегъер.

Бязи дуьшуьшра гафар сад-садавай чара авун патал абурун дибра авай ачух гъарфар хвена кхъида. Месела: ник – никІер.

ЧИ ЛЕКСИКА

Вири халкъдин лексика, яни нугъатдилаь ва пешекарвилелай аслу тушиз, вирида менфят къачузвай гафар лезги литературадин чІалан лексикадин диб, адан лап чІехи ва важиблу пай я. Абур чир хъун чарасуз я.

Вири халкъдин лексикадик инсанрин яшайишда гъар юкъуз герек къевезвай, чеб галачиз дуланажагъ къиле тухуз тежедай предметрин, гьерекатрин, лишанрин ва мсб. тІварар тир гафар акатда. Месела: яд, кІвал, чил, гъил, хуьр, стха, диде; фин, гун, лугъун, къачун, тІуьн, чуьхуьн; лацу, гъвечІи, мекъи, хъсан, яргъал, накъ, къе; сад, вад, къад, виш ва мсб.

Вири халкъдин лексикадиз талукъ гафар лезги чІала цІийи гафар арадиз атунын бине ва база я, хейлин маса гафар гъабурун бинедал арадиз атай-бур я.

Baş redaktor
Sədaqət KƏRİMOVA
www.samuronline.com
sedagetkerimova@gmail.com

- ✓ **Гъалчиз тежедай къван къамир.**
- ✓ **КІел тавурдан акъул цун тавур ник я.**
- ✓ **Къелем патахъди ятІани, кхъин дуьз ийида.**

Ünvan: AZ 1073 Bakı,
Mətbuat prospekti,
“Azərbaycan” nəşriyyatı,
3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
055-530-10-05